

Feestelijke Theaterauteursborrel met een Vakinhoudelijke Aanloop

Verslag van het symposium van 7 mei 2023 door Janneke Jansen

Maaike Bergstra en Frank Siera presenteren deze middag en sommen op wat we gaan meemaken: we eren Marian Boyer met een bijzondere spreker, dit keer Magne van den Berg, en met de Boyer Trofee, het Charlotte Köhler Stipendium wordt uitgereikt aan Peer Wittenbols en we vestigen de aandacht op nog niet gespeeld theaterwerk: de drie genomineerden van Verse Tekst.

Nadat Magne van den Berg geïntroduceerd wordt door haar oorverdovende stiltes en spaarzame taal te noemen, begint ze haar lezing met een gedicht dat direct een inkijkje geeft in waarom ze zo schrijft. Het heet ‘doorstrepen wat niet van toepassing is’: *Wat je stem zo vlak maakt / zo ijl en zo blikkerig / dat is de angst / om iets verkeerds te zeggen / of altijd hetzelfde / of te zeggen wat iedereen zegt / of iets onbelangrijks / of kwetsbaars / of iets dat verkeerd begrepen zou kunnen worden / of de verkeerde mensen zou bevallen / of iets doms / of iets dat uit de tijd is / iets ouds / ben je het dan niet beu / om van louter angst / om van louter angst voor de angst / iets verkeerds te zeggen / altijd het verkeerde te zeggen.*¹

In 27 punten (Marian Boyer was jarig op de 27^e) zet ze uiteen ‘hoe ze haar bot beknaagt, begraaft, weer opgraaft en opnieuw beknaagt.’. Haar liefde voor acteurs en de noodzaak hen iets te spelen te geven valt op. ‘Ik ben blij dat er toneelspelers zijn die om twintig uur dertig of enig ander tijdstip, geprepareerd zijn en mijn teksten willen spelen, zich willen engageren en het aangaan. Ik zou het zelf niet meer durven. Ik ben zo iemand die me graag achter mijn teksten verschuilt. Ik vind dat wat ik nu doe – een lezing geven – over mijzelf, door mijzelf, heel intiem, te intiem’ zegt ze tegen het einde van haar lezing. Toch heeft ze zich er dapper en open doorheen geslagen en valt haar kwetsbaarheid in goede, warme aarde in het publiek. Er wordt gelachen, bevestigend geknikt en samen verder nagedacht. Ze zet onder andere uiteen

¹ vertaling Peter Nijmeijer

wat haar drijfveren zijn, vertelt over haar personages, de structuur van haar stukken, over muzikaliteit, minimalisme en meerlagigheid, taboes en deze tijd.

Haar voortdurende onzekerheid en wanhoop zijn, samen met woede, haar drive om te schrijven. Ze wil de overgevoelige kanten van zichzelf en haar personages blootleggen. 'Powerful is the new beautiful', las ze ergens. 'Wat een godverdomde onzin!', roept ze uit. 'Ik denk dat we juist niet op zoek moeten gaan naar onze macht, ons *powerful*-zijn, maar naar onze onmacht, onze verwarring, onze gevoeligheid en onze angsten, en we, ondanks dat de reclamemakers ons toeschreeuwen dat we powerful op zijn mooist zijn, juist dat niet moeten willen zijn.' Personages zijn niet leuk als ze powerful zijn, dus moeten we niet beautiful willen zijn, vooral niet in ons werk, zegt ze. Haar grootste doel is juist gezamenlijke ontredderig teweeg te brengen en het publiek zich eenzaam te laten voelen. Er wordt gelachen in de zaal, maar ze meent het, wat het extra spannend maakt (zie een van haar tips later in de lezing).

Haar personages hebben vaak een innerlijk conflict, voelen onmacht en verwarring. Conflicten in haar personages betekenen ook conflicten tussen de personages:

'Ik weet niet of jullie het aan mij kunnen horen maar ik ben een woedend iemand. Ik schaam me daarvoor. En ik schaam me ervoor dat ik me ervoor schaam.'

Dankzij taal kan ze die woede kanaliseren en vormgeven. Ze wil een klap uitdelen in haar teksten, een nekslag geven. In het dagelijks leven word je op woede afgerekend, zegt ze, in het theater niet.

'De structuur van mijn meeste stukken is eigenlijk bijna altijd dezelfde.' We beginnen met lachen om hoe personages om elkaar heen bewegen en dan vaak iets over het midden komt verdriet erin en dan gaan ze elkaar pijn doen, omzichtig, en daar lachen wij om, en als ze elkaar dan hebben, dan gaan ze elkaar pijnigen, verraden, en uiteindelijk verliezen. En dan zijn ze weer alleen en op zichzelf aangewezen. Dat is het klapje dat ik graag uitdeel. Eerst lachen we en dan huilen we, dat vindt ze het mooiste dat er is.

Haar minimalisme heeft verschillende oorsprongen. Ze componeert graag met taal. Door de muzikaliteit is haar taal goed te volgen. Ze zegt dialoog te zijn gaan maken omdat ze ongeduldig is. Haar theaterlessen begonnen op de mime-opleiding. Daar was het basisprincipe: 'show don't tell'. De spaarzame taal met eigen ritmes zijn hieruit te herleiden. Zelfcensuur maakt ook minimalistisch. Ze maakt een onderscheid tussen dingen die je kunt en dingen die je (goed) vindt. 'De dingen die ik kon vond ik niet altijd goed of

mooi. Los van mijn kunnen moest ik het ook goed vinden en dat is een heel ander criterium, want je kunt misschien gemakkelijk een dialoog schrijven maar juist voor dat gemak moet je oppassen.’ Ze is streng voor zichzelf.

Dat ze schrijft voor acteurs, wordt voelbaar als ze zegt: ‘we moeten de speler gunnen dat er nog wat te spelen en tegenspelen valt. Vind jezelf als schrijver daarom niet te snel grappig: wantrouw je humor. Het is pas echt grappig als de personages serieus zijn, ondanks zichzelf. Vul het niet teveel in maar gun de acteur de invulling.’ Vind jezelf ook niet te snel interessant: de acteur moet iets interessants te doen hebben: ‘het is als een schep die je scherp slijpt, zodat de tuinman goed kan scheppen.’

Ook belangrijk voor haar is de meerlagigheid: de tekst gaat altijd ook over iets anders dan de concrete laag. De broeders Dardenne noemden hun film *Rosetta* bijvoorbeeld een ‘oorlogsfilm’. Het is niet alleen een film over een meisje dat in een caravan woont, haar buik föhnt omdat ze maagpijn heeft en fanatiek op zoek is naar werk en die daardoor haar beste vriend verraad; het gaat ook over het systeem waar ze in zit. De film is een aanklacht tegen kapitalisme, hoe dat mensen tot verraders maakt. Het is razend knap als je tekst op twee lagen werkt en dat moet altijd een doel zijn, vindt van den Berg.

Ze lijkt de angst van het begin van de lezing even vergeten en geeft ons een strenge klap: ‘alles gaat over macht (...) Wil je iets benoemen waar een taboe op heerst moet je wel *all the way* gaan. En ja, dat is behoorlijk eng. Want je moet het taboe in jezelf aanraken en daar is soms moed voor nodig. Je kunt je verstoppen achter je personage, maar je moet het wel aangaan om het te kunnen schrijven: dat is moedig en laf tegelijk.’

Van den Berg behandelt ook een grote vraag van deze tijd: moet wat je schrijft ‘van jou’ zijn? ‘Je moet misschien iets doorleefd hebben, iets begrepen hebben, iets geaccepteerd hebben voordat je er echt over kunt schrijven’, begint ze aarzelend.

‘Lang heb ik gezegd, mijn mening doet er niet toe, ik hoef alleen maar gedrag te laten zien.’ Kan ze nog zo door werken? Ze vraagt het zich hardop af. Er is oud denken en nieuw denken en nieuw denken neemt stelling in: ‘Ik denk dat het mijn maatschappelijke taak – als toneelmaker – aan het worden is om wel stelling te gaan nemen. Ik ben ook een kant en moet die vertegenwoordigen. En eigenlijk wil ik het niet, ik wil dit allemaal helemaal niet binnen het toneelschrijven aangaan, ik wil door op oude voet. Ik heb altijd gezegd – niet hardop maar zacht voor mezelf: toneel gaat wat mij betreft liever niet over de maatschappij, toneel gaat liever over mij. Maar als het over mij gaat – en daarmee over jou gaat, heb ik dan nog behoefte aan personages met oud zeer, aan personages met familiebanden die knellen. Aan personages die alleen

maar ja en nee zeggen. Of heb ik behoefte aan personages die zich uit gaan spreken, die het achterste van hun tong laten zien, omdat ik de maatschappij ben, daar waar ik altijd dacht dat hij buiten mij was' Moet ze voor die kant 'die ze is' gaan opstaan? Het laten zien of bevragen? Wellicht, want: 'het gaat toch altijd weer over mij, daar heb ik boven alles nog steeds het meeste verstand van. Blijf toch maar dicht bij jezelf, dan kun je specifieker zijn. Specifieker dan wanneer je iets moet gaan verzinnen.' Ze wil niet zeggen dat je niks mag schrijven over dat wat je zelf niet bent 'omdat jij als straight ook in die gay kan zitten, en als man in die vrouw, en als hond in dat kind.' Het komt ook aan op de verbeelding, en of jouw verbeelding, de verbeelding van het publiek aan kan zetten.' De dualiteit is voelbaar als ze afsluit: 'iedereen wil met anderen meedoen en tegelijkertijd met rust gelaten worden'. En als ik het wil, het nieuwe denken in mijn theater te brengen, vraagt ze zichzelf af: 'kan ik het?' of, zoals ze begon in het gedicht dat ze voordroeg: 'ben ik bang om van louter angst, voor de angst iets verkeers te zeggen?'. En wat had Marian Boyer, waar deze lezing naar vernoemd is, met deze tijd en haar vraagstukken gedaan, vraagt ze zich af. 'Had ze haar werk aangepast aan de eisen van de tijd? Heeft de tijd überhaupt wat te eisen over de kunst? Moeten we mee met de tijd of moeten we er tegen in en nooit modieus willen zijn zodat een tekst de tijd kan overleven?' Een vraag die naklinkt...

Zichtbaar opgelucht rondt Magne van den Berg haar lezing af. Frank Siera en Maaïke Bergstra vragen haar, terwijl ze haar tegenhouden weer te gaan zitten, wat haar inspireerde om te gaan schrijven. Dat was niet zo'n grote stap, zegt ze, omdat de leider van de mime-opleiding ook schrijver was. Ook werd ze door o.a. Marien Jongewaard en Rob de Graaf geïnspireerd, die vanuit de mime-opleiding in Amsterdam Nieuw West opstartten. Er komt een vraag vanuit het publiek: 'is vastlopen iets dat je niet aangaat in jezelf?' Magnes antwoord luidt dat een tekst wel geankerd moet zijn en dat ze verzinnen moeilijk vindt. 'Ik heb niet zoveel fantasie eigenlijk', zegt ze. 'Personages zijn opsplitsingen van mezelf of mensen die ik ken, dus ik moet wel iets herkennen om aan de slag te kunnen'.

Zingende violist en componist Yanna / Albertine komt het podium op met haar viool.

Frank Siera werkte onlangs met *KASSETT*. Ze begint met: 'niets is zeker, alles is veranderlijk. Ook een toon is veranderlijk: ik kan het precies repeteren zoals ik hem wil en dan kan hij in dit moment toch anders klinken.' Met die spannende kwaliteit die ook de teksten van Magne aan acteurs geven, speelt en zingt ze indrukwekkend, soms schaamteloos, alsof het publiek er even niet meer is.

Dan volgt de prijsuitreiking van de Charlotte Köhlers Stipendium. Zoals Siera en Bergstra al komisch opmerken: tromgeroffel is niet meer nodig, want het is al duidelijk dat Peer Wittenbols de prijs heeft gewonnen. Al was het maar omdat het al groot op het scherm achter op het podium te zien is. Het publiek geeft het tromgeroffel toch en Siera en Bergstra 'maken de winnaar bekend'. Peer komt ontspannen het podium op. Zijn familie zit trots op de eerste rij en ook een aantal door hem geliefde acteurs, dramaturgen en medewerkers van zijn voorstellingen zitten in de zaal. De prijs wordt uitgereikt door Gable Roelofsen (samen met Sruti Bala en Ad de Bont, winnaar 2014, vormt hij de jury van het stipendium), die Peers opkomst in de theaterwereld schetst. Zo was hij de enige die als huisschrijver meewerkte in het vaste team zat van een BIS-gezelschap, bij Oostpool. Hij draagt het juryrapport voor: Wittenbols krijgt deze prijs voor zijn hele oeuvre, maar in het bijzonder voor het op jongeren gerichte stuk *Trojan Wars*: 'een verontrustende interpretatie van de Trojaanse oorlog. Een poëtische klap in je gezicht.' Verwachting en ontgoocheling wisselen elkaar af en Cassandra en andere personages uit de mythologie worden mensen en jongeren van nu. 'Zij hedendaagse jeugdtaal lijkt nuchter, maar is ook vervreemd en wreed.'

Nisrine Mbarki wisselt Roelofsen af en spreekt over het werk van Wittenbols: 'ik leerde Peers werk kennen op de HKU, 25 jaar geleden. Hij denkt en schrijft grensoverschrijdend.' Zo is hij ook poëzie en liedteksten in zijn theater gaan schrijven: de scheiding is niet nodig. Mbarki mocht hem een tijdje geleden vertellen dat hij het stipendium gewonnen had, maar hij was moeilijk te bereiken. Toen ze hem eenmaal te pakken kreeg, was hij blij maar had hij een vraag...: 'hangt er nog wat aan die prijs?' Jazeker, de prijs wordt hem uitgereikt: hij krijgt een cheque van €15.000.

Peer reageert: 'ik ben hier onbeschaamd trots op. Ik hoef al 3 decennia lang alleen maar te schrijven en word af en toe gek van geluk.' Hij bedankt de acteurs, het team dat hem dierbaar is en de Auteursbond en zegt: 'alles kwam samen bij *Trojan Wars*. Martine Mantel zei: dit is artistieke zelfmoord... en daar voelde ik wel wat voor!'

Als feestelijk vervolg kijken we naar een scène uit *Hero & Leander*, die Wittenbols in 2016 schreef maar die nog niet opgevoerd is. Ada Ozdogan deed op de dag zelf de regie. We zien Hero en Leander van 16 en 17 jaar in 'de nazomer van de grote liefde.' Kharim Amier en Eva Meijering maken een speelse indruk als ze 'het verhaal is begonnen' zeggen en Hero zich laat zien met de woorden 'Kennelijk ben ik mijn hele leven al gelukkig, zie ik in mijn spiegelbeeld...' Naar het publiek gericht schetsen ze de eerste keer dat ze elkaar zagen. 'Ik dacht: van haar ga ik een vrouw maken... en zij... zij gaat een man maken van mij'. En later: 'Er was eens een wereld zonder jou... Koude

wereld. Benauwde wereld. De oude wereld', zegt Leander, waarna er een dreiging bij komt: Hero moet huilen als ze denkt aan hoe hun verhaal gaat aflopen. Uit de taal spreekt een zintuigelijke warmte, maar een net zo grote gruwel. Leander zegt: 'Wij zijn maar heel kort kinderen geweest.' Hero vervolgt: 'Als kinderen doodgemaakt worden. Dan blijven ze voor eeuwig kinderen' Zelfs als ze toen al hadden geweten dat de ander hun dood zou worden, waren ze op elkaar afgelopen, besluiten ze. Hero eindigt de scène met: 'Toe maar...Doe maar...Kom maar hier..'

Componist Yanna wisselt de gesproken teksten af met zelfgemaakte liedjes, die ze onder de naam Albertine ten gehore brengt. Albertine is de singer songwriter in haar: 'ik hou heel erg van popmuziek maar durfde daar nooit voor uit te komen'. Er lijkt een lijn van jezelf durven laten zien in de middag te zitten: Magne van den Berg die haar lezing niet heeft doorgestreept, Peer Wittenbols die schaamteloos blij durft te zijn met zijn prijs en Yanna die haar zelfgeschreven liedjes op vinyl promoot. Ze eindigt haar set met publiek dat in twee groepen meezingt op: 'what if you were the moon' en een naar eigen zeggen simpel liedje over een traktorrit.

Dan gaan we door naar de Verse Teksten! Sinds 2015 worden in Nederland en België schrijvers genomineerd voor *Verse Tekst* die de aandacht voor hun tekst verdienen volgens de jury (dit jaar Sander Janssens, Kharim Amier, Erica Smits, Liliane Brakema en Rob de Graaf). De genomineerden krijgen een uitgave bij De Nieuwe Toneelbibliotheek en een lezing van hun tekst door acteurs Sweder de Sitter, Kharim Amier en Eva Meijering, geregisseerd door Ada Ozdogan. Ook bespreekt Sander Janssens hun teksten op Theaterkrant in De Claus. Uit 42, naamloos gelezen, nog niet geënceneerde teksten werden met dank aan De Versterking en een anonieme sponsor drie teksten geselecteerd: *Wolf (of het Heidi-feest)* van Jannemieke Caspers, *Mehmet*, *Lucas* van Joost II Sickenga en *room for thought* van Roos Voorhorst.

Jannemieke Caspers wordt geïntroduceerd. Ze studeerde *Writing for Performance* op Hogeschool voor de Kunsten Utrecht. Haar toneeltekst *Een vlinder van sneeuw* werd gespeeld bij de Veenfabriek. Nu maakt ze met *Wolf (of het Heidi-feest)* een 'onheilspellende zedenschets', aldus Maaïke Bergstra die Sander Janssens quote. De aanleiding voor dit stuk was een citaat uit de flyer *De Gouden Draak* van Mugmetdegoudentand, waarin stond: 'Steeds meer mensen zijn op zoek naar identiteit en zijn daardoor gevoeliger voor het gefluister dat de ander gevaarlijk is.' Jannemieke vervolgt: 'Toen dacht ik: hoe kom je aan weinig identiteit? Dat ben ik gaan onderzoeken.' Haar fragment, gespeeld door Kharim Amier, Eva Meijering en Sweder de Sitter, begint op een verlaten landschap. De inwonenden vinden dat verlatene prima, aldus Hank die vanuit zijn rolstoel naar broze botten Grietje luistert die radio maakt vanuit het dichte kioskhoekje op het perron. Ineens zijn daar

twee vreemdelingen op het spoor... 'Grietje: Zijn ze dood? Of slapen ze... Hé! Een beweegt. Hij klimt op – trekt die ander ook op – ze staan – ze wankelen – ze staan. Hank: Wie zijn 'ze'? Wat komen ze hier in godsnaam doen?'

De tweede Verse Tekst is van Joost II Sickenga. Ook hij heeft een geschiedenis met Mugmetdegoudentand, waar zijn stuk *Het vervoegde leven* speelde. Hij studeerde aan de afdeling audio-visueel op de Gerrit Rietveld Academie. Hij zorgt er op creatieve manieren voor dat zijn teksten gespeeld worden, zoals in het festival Retrospectief Offensief met zijn beste toneelteksten, dat hij zelf organiseerde. Marien Jongewaard las o.a. zijn stuk *To Nail*. Hij werd al tweemaal eerder genomineerd voor Verse Tekst. Sickenga: 'De Verse Tekst-selectie is heel fijn, want dat is aandacht voor m'n werk'. Nu is *Mehmet, Lucas* genomineerd: een taalduet over wat twee jongens voor elkaar betekenen. Er ontvouwt zich een ontroerende relatie door de jaren heen waarin het terloops ook gaat over afkomst en seksualiteit. We zien een fragment uit het begin van het stuk. Twee jongens hebben een zwoele, geladen, steeds meer wervelende nacht en komen (fysiek) dichterbij. Lucas besluit: 'Het is een geheim. En niet alleen is het Mehmet's geheim, Lucas mag er ook niks over zeggen.' Tegen niemand niet.' 'Nooit niet?' 'Nee echt niet. Ik maak geen grapjes!'

Tot slot wordt Roos Voorhorst op het podium uitgenodigd. Ze studeerde vijf jaar geleden af aan *Writing for Performance* en deed een master aan het RITCS richting filmschrijven. Haar stuk *room for thought* speelt zich af in een abortuskliniek, waar we een vrouw zien tussen beslissing en consequentie van die beslissing. Voorhorst zegt zelf te hebben ervaren hoe prenatale depressie een splitsing in hoofd en lijf teweeg brengt. Dat gevoel heeft ze uitgezocht en tot fictie gemaakt in een toneeltekst. Ze durft kwetsbaar te zijn over twijfels die vrouwen vaak voor zich houden. Ze schreef een monoloog die poëtische afgemeten taal afwisselt met perfect getimede directe zinnen als 'Kon ik maar huilen.' Haar meeste werk is tragikomisch, dit werk is intiem en sneller en intuïtiever geschreven. Het is een toneelstuk in 3 delen zonder een personagenaam. We horen een stukje uit deel 1 en 2. Eva Meijering speelt de tekst secuur: 'Twee maanden geleden was ik nog een mens dat gewoon een mens was'. Ze kijkt om zich heen in een witte wachtruimte, registreert dat het koud is en continueert zintuigelijk: 'Er zijn hier geen ramen. Er is hier geen daglicht. Hoeveel pinguïns lopen er nu over straat? Ik zou graag in het midden van een groep samengeplette pinguïns willen staan. En op die manier verstikken. (...) Het liefst uit het leven had ik nooit iets hoeven kiezen.' Maar kiezen moet. Prachtig weerloos eindigt Meijering het fragment.

Siera en Bergstra hebben veel uit te reiken deze middag. Als laatste de Boyer Trofee: dit keer echt een verrassing voor degene die hem wint. De Trofee (een

lampje dat op het bureau van Marian Boyer stond) wordt elk jaar uitgereikt ter nagedachtenis aan Marian Boyer en zet iemand in het licht die zich al jaren inzet voor de toneel-schrijfkunst in Nederland. Hiervoor kregen o.a. Ditte Pelgrom, Rob de Graaf en Timen Jan Veenstra het lampje. Nu krijgt Sophie Kassies het voor haar werk: 'Het platform waardeert dat Sophie Kassies, naast haar eigen indrukwekkende carrière als schrijver, in talloze commissies en besturen heeft gezeten. Zo was en is ze actief bij Lira, bij het Lira Fonds, bij de Vereniging voor Letterkundigen, de Auteursbond en selecteerde ze meer dan eens de gegadigden voor het TheaterTekstTalent Stipendium. Daarnaast tipt ze regelmatig jonge schrijvers voor nieuwe toneelteksten en volgt ze het werk van haar collega's op de voet.' Kassies komt beduusd maar vrolijk het podium op: 'Ik ben nog confuus, maar ik doe het met liefde'. Later voegt ze online toe: 'Zoals op de terugweg uit Utrecht de bliksem insloeg in de bovenleiding, zo sloeg de Marian Boyer Trofee bij mij in. Zodat ik niet zei wat ik had willen zeggen: dankjewel, Platform Theaterauteurs, dankjewel Auteursbond sectie Theaterauteurs en natuurlijk vooral: dankjewel Marian, voor je onverschrokken strijd voor ons vak, waar we nog altijd de vruchten van plukken. Mijn inzet en verbeeldingskracht verbleken daarnaast. Met liefde en volharding probeer ik dat een beetje goed te maken. Ik laat me graag door de Trofee aanmoedigen daar nog lang mee door te gaan!'

We sloten de middag af met de beloofde feestelijke borrel in Theater Kikker en een lichter gevoel nadat schrijvers hun soms zware zoektochten durften te laten zien en mede daarom in het zonnetje werden gezet - of in de bliksem.